



MARBÄCK

VÅR HEMBYGD
2018

Marbäcks bygdeblad Årgång 9

Stöd hembygdsföreningen och vår målsättning att bevara hembygdens kultur, samt ha en levande Hembygdsgård.

Vi är nu 109 betalande hembygdsvänner, som medlem, hör gärna av Dig och kom med förslag på aktiviteter som vi kan genomföra tillsammans.

Sätt in medlemsavgiften 100 kr/medlem på föreningens bankgirokonto 225-9109.

Vill Du hyra Hembygdsgården till någon aktivitet, hör med vår vaktmästare Rolf Henriksson (OBS nytt telefonnummer) 0101025718.

Redaktionskommité:

*Björn Karlsson, Christer Källner, Bengt Nilsson,
Karin Söderlund och Johan Örfelth.*

Omslagsbild:

Omslagsbild: Invigningsdag 1972 av nysydda hembygdsdräkter.



Hembygdsdräkter 1972

Det var söndagen den 7 maj 1972 som elva duktiga Marbäckskvinnor invigde sina nysydda hembyggsdräkter, vid kyrk-kaffet uppe i Hembydsgården. Som representant för Hemslöjdsföreningen i Jönköping hade Barbro Karlsson kommit.

Hon presenterade och berättade om hembyggsdräkter i allmänhet och av dessa damer hade sytts fyra olika häradsdräkter, Norra Vedbo åtta stycken, samt en vardera från Ydre, Östbo och från Jösse härad i Värmland.



Prästen Erik Arnfeldt håller tal i hembydsgården.

Ella Askehag var det som i studiecirkelform startade projektet, med Gunvor Dahl som sakkunnig sömmerska i kursen. De elva damerna var: Barbro Andersson, Ingrid

Andersson, Ella Askehag, Gunvor Dahl, Birgit Folkesson, Inger Källner, Iris Nilsson, Inga-Lena Nilsson, Astrid Nordström, Dagmar Samuelson och Valborg Örfelth.



Astrid Nordström serverar kaffe till bla Valborg i Öringe och Stina i Berga.

Lite historiskt smått och gott om Horsnäs/Katrineholm

Området kring Katrineholm torde vara en av de äldsta boplatserna i Marbäcks socken, liksom själva gården även en av de största. I Marbäcks årskrift har tidigare (2014) redogjorts en del för dess historia varför vi här bara ska uppehålla oss kring några detaljer.

Först något om ortnamnen Horsnäs och Katrineholm. Boken "Om ortnamn i Jönköpings län" anger att förleden *Hors* antingen syftar på häst/sto, eller horsgök vilket är ett äldre namn på fågeln beckasin. Horsnäs skulle då bli en sammandragning av hors(gök)anäs. Näs i betydelsen landtunga. Om Horsnäs ursprungligen skulle komma av häst eller horsgök blir svårt att avgöra men de återkommande översvämmade maderna som idealiskt tillhåll för vadarfåglar är en aspekt. Det lär vara allom bekant att byggherren till Katrineholms slott var baron Christer Bonde. Han var gift med Anna Catharina Wrangel och benämningen Katrineholm sammanföll med den nya

huvudbyggnaden som i sin tur fick namn efter byggherrens fru Catharina. År 1715 nämns i dokument "Hårsnäs kallas Catrineholm."

Johan Eriksson Ulf (1590-1673) bebodde Horsnäs och skrev sig Ulf af Horsnäs, vilket markerar att ätten betraktade Horsnäs som sitt stamgods. Vid begravningen sattes hans vapensköld, huvudbanér, upp i Marbäckes kyrka. Tillhörande inskription berättade "Wälb.(orne) Johan Ulf till Hårsnäs född 1590,död 1673...

Regementsquartermästare vid Nerkes Infanterie" Men av någon anledning togs huvudbanéret bort, någon gång före 1890. Varför den togs bort och vart den tog vägen finns väl ingen som vet? Vi vet inte heller särskilt mycket om Johan Ulf, mer än att han skymtar i källorna efter en otrohetsaffär med Margareta Eketrä. Margareta Eketrä anges i rättshandlingarna "som från ungdomen var huvudsvag och 1643 i sin yrsel otrogen med gifte Johan Eriksson Ulf af Horsnäs". Johan dömdes först till landsförvisning men fick nåd 1647. Johan och Margareta dömdes istället att böta 320 daler silvermynt till närmaste hospital samt att stå uppenbar kyrkoplikt. År 1665 beskylls Johan återigen för otukt. Denna gång med sin brorsdotter Elisabet Knutsdotter Ulf. Vad eftermälet blev efter detta är okänt. Däremot uppfördes ny klockstapel vid Marbäckes kyrka 1673, samma år som Johan dog. Kanske med medel från honom i en akt av botgöring och försoning. Johan hade en bror, den nyss nämnda Elisabets far, Knut Eriksson Ulf af Horsnäs. Han ägde bland annat två gårdar i Ryd, Järsnäs socken och även en andel i Horsnäs. När Knut Ulf dog 1681 sattes hans huvudbanér upp i Järsnäs kyrka. Det finns fortfarande kvar och får här agera trovärdig stand-in för hur Johan Ulf af Horsnäs försvunna dito kan ha sett ut.



Knut Eriksson Ulf af Horsnäs huvudbanér, Järsnäs kyrka.

Christer Källner

Katrineholm under 1900-talet

Inom de flesta arbetsområden, eller kanske alla, har det skett en stor utveckling under 1900-talet. Inte minst inom jordbruket. Katrineholms gård, vilken ägs av greve Bonde, har haft ett flertal arrendatorer under 1900-talet. Jag har träffat den idag äldsta av dem, Solveig Svensson, för att ta reda på lite mer om hur det var att driva jordbruk under 1950-och 60-talet.



Husen på gården 1948. Boningshuset t.h.

1948 gifte sig Solveig med sin Sixten och flyttade till gården. Sixten hade tagit över arrendet efter sin far Gottfrid några år tidigare. I arrendet ingick inte bara marken på gården utan även Busshemmet och norra Jularp. De första åren fanns det enbart hästar på gården, ca 10 stycken, som dragkraft i det dagliga arbetet. Våren 1949 var den sista våren som stallkarlen Karl Kwick gick till fots med såmaskin dragen av två hästar. 1950 köptes det in en traktor av märket Fordson Major "Höglund" för att underlätta arbetet på gården. 1954 utökade de ytterligare med en dieseldriven Bolinder Munktell.

Husen på gården

Sedan Gottfrids tid fanns det kvar tre anställda på gården vilka även arbetade kvar under Solveigs och Sixtens tid. Helmer Johansson bodde tillsammans med sin mamma Augusta i det lilla röda huset på kullen, Gustavsberg, i början på vägen till gården. Helmer minns t.o.m. jag ifrån när jag var liten. Då var han gammal och bodde i en lägenhet inne i Aneby och jag åkte tillsammans med "farbror Birger", som bodde på gården från 60-talet fram till 2003, för att hälsa på och fika. Stallkarlen Karl Kvick bodde tillsammans med sin fru Ida i nästa röda hus, Rättarbostaden, på vägen fram till gården. Lagårds-karlen Erik Karlsson bodde tillsammans med sin fru Erika i det röda huset längre upp till vänster på gården. Huset mittemot boningshuset kallades för trädgårdsmästar-bostaden. Där bodde trädgårdsmästare Back,



Karl Kvick, stallkarl på Katrineholm.

han arbetade dock inte på gården, utan hade varit trädgårdsmästare i Vrangsjö.

Mellan augusti 1949 och maj 1950 gjordes en stor renovering och modernisering av boningshuset. B.l.a. höjdes hela huset 20 cm, vilket gjorde att takhöjden blev högre på nedervåningen, det gjordes en källare



Trädgårdsmästarbostaden där trädgårdsmästare Back bodde.

under huset, man bytte ut kakelugnar mot en spånpanna, satte in en elektrisk spis m.m för att underlätta vardagen. Innan dess fanns ingen fryskyl vilket gjorde att man var tvungen att konservera hela djuret när man slaktade. Solveig minns hur hon som nygift fick hjälp av Erik Karlssons fru, Erika, med att ta hand om grisen de hade slaktat på gården och hur de till och med konserverade fläskkotletterna.

Djuren på gården

På gården hade de mjölkproduktion. I ladugården stod kor, kalvar, tjurar, några grisar och hästar. Hästintresset var stort och de flesta hästarna var av rasen ardenner. Sixten hade även en egen ridhäst vilken han tävlade med. De hade också en hingst på gården där de samarbetade med Askeryd hingstförening kring betäckning.

Under Sixten och Solveigs tid mjölkade man med maskin men man använde sig också av något som kallades eftermjölkkeskor de första åren. Det innebar att efter att ha mjölkat med mjölkmaskin så kom det ner någon till gården, i det här fallet Augusta och Ida, för att mjölka ur det sista för hand. Så småningom hade de även grisar i lagården i norra Jularp. När de efter några år införskaffade en tröska var det också där, på logen, som de torkade säden.



A: Helmers bostad **B:** Karls bostad
C: Eriks bostad **D:** Boningshuset
E: Trädgårdsmästarbostaden



1965 tog Erling Skacke över arrendet av gården och Sixten började istället arbeta på Aneby hus. Familjen Svensson bodde kvar på gården till 1970 då Erling avslutade arrendet och Ragnar Folkesson tog över det. Ragnar arrenderade sedan gården fram till 1985 då min pappa Stefan Söderlund tog över gården vilken han driver än idag.

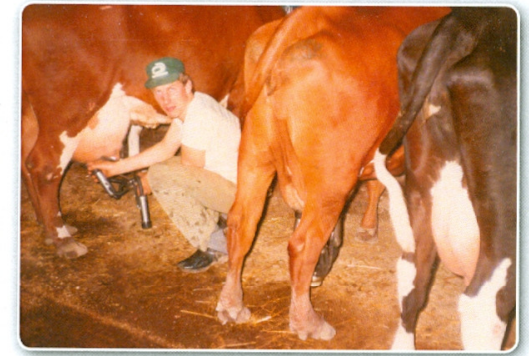
Helmer Johansson gräver ett dike för hand.



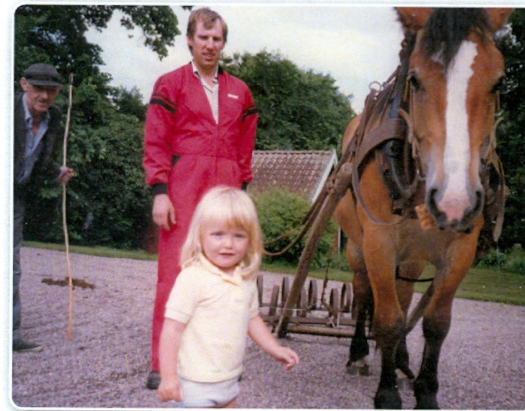
Sixten Svensson på självbindaren.

Katrineholm 2018

När Stefan kom till gården hade han med sig 55 kor och ett 60-tal ungdjur. Till en början bar man runt på mjölkmaskinerna för hand när man mjölkade men efter ett antal år lät man bygga en räls som man istället drar fram maskinerna på. Stefan driver än idag mjölkproduktion tillsammans med min mamma Liliann men nu för tiden är även min lillebror Johan delägare i företaget. Min bror Johan bor på familjens gård, Fogdeholm, som ligger i Vittaryd i Aneby. Där driver han ekologisk mjölkproduktion med mjölkrobot medan mina föräldrar driver konventionell uppbunden mjölkproduktion i Katrineholm.



Stefan i början av sin karriär på Katrineholm.



Jag som liten med min häst Molly. Pappa Stefan står bakom och "farbror Birger" kikar fram.

Idag har de tillsammans ca 160 kor där hälften mjölkas med mjölkrobot och hälften uppbundet. I Katrineholm finns det idag ca 130 ungdjur och i Fogdeholm drygt 200 ungdjur. Tillsammans föder de upp alla tjurar för slakt och har ca 200 kalvningar per år.

Inom dagens jordbruk används många

maskiner och på båda gårdarna används sammanlagt 5 traktorer, 2 hjullastare, 1 grävmaskin och 1 tröska.

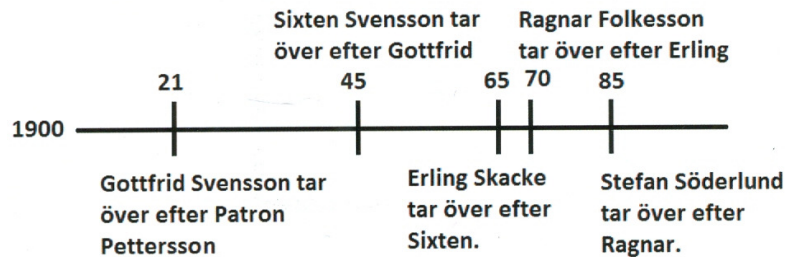
Förrutom Stefan, Liliann och Johan har de även en anställd samt flera säsong-anställda vid t.ex. skörd.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att utvecklingen av det svenska jordbruket har gått framåt med stormsteg. Från att ha haft verkliga hästkrafter på gården till att idag ha väldigt många fler i form av motorer på traktorer. Från att ha haft eftermjölkeskor till att ha vakuumdrevna mjölkmaskiner. Från att ha dragit såmaskinen med häst till att göra det med en maskin som sår varje frö med exakt avstånd, djup och mängd med hjälp av en dator.



Johan och min son Wilhelm.

Karin Söderlund



Årskrönika 2017

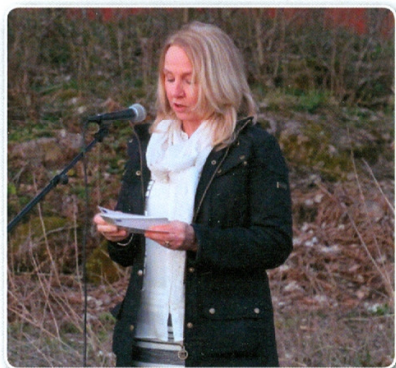
Årsmötet den 10 mars samlades ett 40-tal medlemmar som kom att få lyssna till Inge Danielsson från Ingatorp. Han spelade, sjöng och fick fart på publiken med allsång av diverse slag, kluriga låtar där tungan lätt vrickade åt fel håll. Irma bjöd på goda frallor och Karin hade med en god kaka till kaffet. Lasse avslutade med detta årsmöte sin långvariga och betydelsefulla gärning som ordförande i hembygdsföreningen, och avtackade Irma Lundström med en bukett vårblommor när hon nu avböjt omval till styrelsen. Lasse blev i sin tur avtackad av nyvalde ordföranden Björn Karlsson, som överlämnade en minnesgåva i form av en glasskulptur, "Kvinna i hatt". Inger Källner som varit kassör i föreningen, blev även avtackad med en vårbukett.



Lars Källner avtackas som mångårig ordförande i vår förening.



Arbetsdagen den 22 april kom ett tiotal medlemmar, rustade för att ordna inför Valborgs-mässfirandet. Det blev städad i Lill-stugan, fönster putsade inne i Hembydsgården, en stor vårbrasa iordningställd, samt uppröjning i parken, innan vi blev bjudna på goda frallor och utlovad tårta till förmiddagskaffet.



Valborgsmässfirandet den 30 april, som i år var en söndag, blev något alldeles extra i år, med rekord-deltagande, både i Kyrkan och Hembydsgårdens servering. Kl. 19 var det samling i Kyrkan med Peter Andreasson som höll en andakt, våinspirerad med inslag av både blommor och hönor, Göran Johansson och Margareta Wittgård sjöng o. spelade. Senare uppe i Hembydsgården hade serveringspersonalen glädjen att få servera mer än hundratalet betalande gäster,

innan det var dags att tända en värmande vårbrasa i den svala vårkvällen och lyssna till Anne Hallberg, kommunchef i Aneby, som höll vårtal omramat av Nova-Körens enastående väl framförda vårsånger. Ett praktfullt fyrverkeri och den traditionella kanonsaluten avslutade en trivsam kväll.



Novakören sjunger i den kyliga vårkvällen.

Sommarutflykten den 2 juli gick i år till Fagerhult under Lars Källners ledning, tillsammans med gårdens ägare Johan och Ann-Marie Källner. Det var ett 80-tal intresserade åhörare som fick höra flera representanter för släkten Källner berätta, om gårdens historia, släktminnen och hur det är att i dagens pressade jordbruksförhållanden överta och förvalta en gam-



mal släktgård. Christer Källner gestaltade baronen Otto Rehbinder och berättade om ägarföljder från gången tid, samt Lars Källner som också hade sina barn- och ungdomsminnen från gården. Som avslutning besöktes även torpet Viken.



15

Slätterafton den 10 augusti samlades vi till en trevlig arbetskväll, med både gamla och unga, för att slå med lie de områden som är avsatta till blomsteräng, (från att tidigare varit hävdad gräsmatta). Glädjande är att i år har t.ex. orkide'n nattviol blommat i många exemplar, men även växter som gulmåra och blåklocka finns numera i "ängen". I den sköna kvällsolens värme fick vi sedan avnjuta kaffe med födelsedagstårta och hurra för Lasse som fyllde år denna dag.



16

Brasafton den 27 oktober var det fullsatt i våran Hembygdsgård! Ydretrubaduren och bonden Johan Fält underhöll oss med en blandning av visor, från Dan Andersson till Cornelis Vreeswijk och en del finstämda andliga sånger. De varvades med dikter på Ydremål, och trevligt mellan-snack, allt till publikens stora uppskattning. Brasans värme och gott kvällsfika bidrog till en härlig gemenskapskväll.



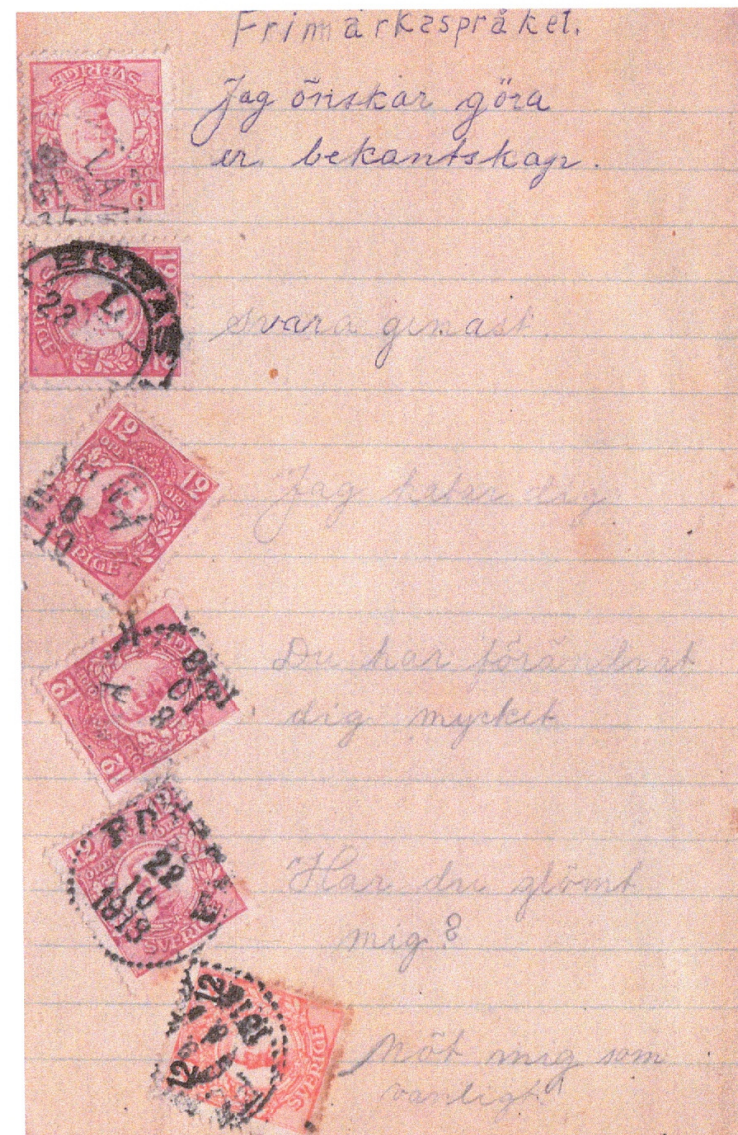
Fotodokumentationen har under året fortsatt med 7 sammankomster. Det har varit samtals-kvällar med textsättning till inskannade bilder, men även en och annan ny bild är inkommen och några kvällar har personer som ej varit medlemmar gästat oss. Vi hoppas att även fortsättningsvis få ta del av intressanta gamla foton som ligger undangömda i någon byrålåda.

Arbetet med vatten o. avlopp har under året kommit igång med ledningsnedgrävning. Under hösten har merparten av ledningarna lagts, men tryckning under Svartån och rv 32 har upp-skjutits till våren 2018 p.g.a. väderlek.

Styrelsen har under det gångna året haft 7 protokollförda sammanträden. Styrelsen har bestått av följande medlemmar: ordf. Björn Karlsson, v.ordf. Anders Sandberg, sekr. Bengt Nilsson, kassör Anders Källner, Christer Källner, Karin Söderlund, Stefan Söderlund och Johan Örfelth.

Bengt Nilsson

Kärleksspråk per post för hunda år sedan





Marbäcks hembygdsförenings Program för 2018

Årsmöte den 9 mars kl 19

Naturbilder-bildspel djur och natur, Reine Jonsson, Nässjö, förhandlingar och kaffeservering.

Arbetsdag den 21 april kl 9 – 13

Våröjning inför Valborgsmässofirandet, tag med handredskap, föreningen bjuder på kaffe.

Valborgsmässofirande den 30 april

Inledning traditionellt tillsammans med Kyrkan, servering i Hembygdsgården, vårtal av Lars-Uno Wessman.
(för tider se kommande annons eller föreningens hemsida)

Sommarutflykt den 1 juli kl 14

Vi besöker i år Katrineholms gård där Stefan och Lilian Söderlund hälsar oss välkomna. Samling vid gården kl 14. Medtag gärna kaffekorg.

Slätterafton den 9 aug. kl 18

Tag med slätterredskap, föreningen bjuder på kaffe och tårta.

Brasafton den 27 okt. kl 19

Programmet ej fastställt. (annonseras)

Fotodokumentationen fortsätter under vårvintern med samlingar den 7 och 28 febr. kl 18.30

**Titta gärna på Hembygdsföreningens Hemsida
där foton och aktuella tider finnes.**